

تاریخ (۲)

جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید. (هر مورد ۰/۲۵) (۰/۷۵ نمره)

- الف) کتاب عجائب المقدور فی نوائب تیمور تألیف ابن عربشاه از مشهورترین تاریخ‌های سلسله‌ای است.
 ب) مورخ در روش تاریخ‌نگاری ترکیبی همه روایات درباره یک موضوع را ذکر می‌کند.
 ج) از زمان امام صادق (ع)، حرکتی در جامعه اسلامی با عنوان جریان وکالت آغاز شد و در دوران امامان بعدی به اوج خود رسید.

راهنمای تصحیح

الف) غلط (۰/۲۵) (درس ۱ - صفحه ۶) به جای تاریخ‌های سلسله‌ای، «تک‌نگاری» صحیح است.

ب) غلط (۰/۲۵) (درس ۲ - صفحه ۱۷) به جای ترکیبی، «روایی» صحیح است.

ج) صحیح (۰/۲۵) (درس ۷ - صفحه ۷۴)

- الف) از مشهورترین تک‌نگاری‌ها می‌توان به عجائب المقدور فی نوائب تیمور (زندگی شگفت‌آور تیمور) تألیف ابن عربشاه درباره تیمور اشاره کرد.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

کتاب تاریخ بیهقی اثر ابوالفضل بیهقی در تاریخ غزنویان از مشهورترین تاریخ‌های سلسله‌ای است.

- ب) مورخ در روش تاریخ‌نگاری ترکیبی به جای ذکر همه روایات درباره یک موضوع، با مطالعه و مطابقت دادن همه روایت‌ها، یک گزارش از مجموع آن‌ها تنظیم می‌کند.
 ج) وکلای ائمه کسانی بودند که در مکتب اهل بیت آموزش دیده بودند و با اجازه آنان به عنوان مرجع امور دینی مردم در شهرهای مختلف ایفای نقش می‌کردند.

نکته

کدام یک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط هستند؟ (هر مورد ۰/۲۵) (۰/۷۵ - نمره)

(در ستون سمت چپ یک مورد اضافه است.)

الف) بقایای ارتش ساسانی، پس از سقوط تیسفون، در این جنگ از مهاجمان شکست خوردند.	۱- نهاوند
ب) سپاه ایران با شکست مسلمانان در این جنگ، بیشتر متصرفات آنان را پس گرفت.	۲- جلولا
ج) پیروزی اعراب مسلمان در این جنگ سرنوشت حکومت ساسانی را قطعی کرد.	۳- پل
	۴- قادسیه

راهنمای تصحیح

الف) «۲» یا جلولا (۰/۲۵) (درس ۸ - صفحه ۸۲)

ب) «۳» یا پل (۰/۲۵) (درس ۸ - صفحه ۸۱)

ج) «۱» یا نهاوند (۰/۲۵) (درس ۸ - صفحه ۸۳)

نکته

توالی رویدادها در حمله اعراب مسلمان به ایران به صورت زیر بود:

حمله اعراب مسلمان به منطقه سواد در اواخر دوران خلافت ابوبکر ← شکست مسلمانان از سپاه ایران در جنگ جسر یا پل ← شکست سپاه ایران از اعراب مسلمان در قادسیه ← محاصره و تسخیر تیسفون پایتخت ساسانیان توسط اعراب مسلمان ← شکست بقایای ارتش ساسانی در جلولا از اعراب مسلمان ← پیروزی اعراب مسلمان در جنگ نهاوند ...

جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافه است.) (هر مورد ۰/۲۵) (۵/۰ نمره)

(اهل صُفّه - فلسطین - حنفاء - یمن)

- الف) معدودی از عرب‌ها که به پیروی از حضرت ابراهیم، از پرستش بت‌ها امتناع می‌کردند و از گوشت قربانی آن‌ها نمی‌خوردند به معروف شدند.
- ب) قبایل عرب شهر یثرب در دوران جاهلیت، از به آن دیار مهاجرت کرده بودند.

راهنمای تصحیح >> الف) حنفاء (۰/۲۵) (درس ۳ - صفحه ۲۳)

ب) یمن (۰/۲۵) (درس ۴ - صفحه ۳۰)

- الف) برخی از مهاجران بی‌بضاعت مکه پس از هجرت به مدینه، در جوار مسجد اقامت گزیدند و به اهل صُفّه مشهور شدند.
- ب) گروه یهود ساکن شهر یثرب در دوران جاهلیت، به سبب آزار و اذیت امپراتوری روم، از فلسطین به یثرب کوچیده بودند.

گزینه‌های مناسب را انتخاب کنید. (هر مورد ۰/۲۵) (۵/۰ نمره)

۴

- الف) کدام گزینه مربوط به گروه‌هایی که توسط ابوبکر پس از خلافت سرکوب شدند، نیست؟
- (۱) مرتدان
 - (۲) یهودیان ساکن مدینه
 - (۳) پیامبران دروغین
 - (۴) معترضان به خلافت ابوبکر
- ب) پس از مرگ کدام خلیفه، فعالیت شبکه تبلیغاتی عباسیان به طرز چشمگیری افزایش یافت؟
- (۱) معاویه
 - (۲) عمر بن عبدالعزیز
 - (۳) هشام بن عبدالملک
 - (۴) ابوالعباس سفاح

راهنمای تصحیح

الف) «۲»: یهودیان ساکن مدینه (درس ۵ - صفحه ۴۴)

ب) «۳»: هشام بن عبدالملک (درس ۶ - صفحه ۶۳)

درس Box

الف) پس از رحلت پیامبر و آغاز خلافت ابوبکر بن ابی قحافه، سه گروه با حکومت وی به مخالفت پرداختند.

- (۱) گروه‌هایی از قبایل عربستان، که در سال‌های پایانی زندگانی رسول خدا و پس از گسترش قدرت مسلمانان، اسلام آورده بودند و با تعالیم آن انس و آشنایی نداشتند.
- (۲) گروه دوم افرادی بودند که در واپسین روزهای زندگانی رسول خدا و با پدیدارشدن آثار بیماری آن حضرت، ادعای پیامبری کردند.
- (۳) گروه سوم، کسانی بودند که ابوبکر را به عنوان خلیفه پیامبر قبول نداشتند و به طور آشکار از حضرت علی (ع) حمایت می‌کردند.

ابوبکر پس از استقرار بر مسند خلافت، سپاهی را گرد آورد و به مقابله با شورش‌ها و نافرمانی‌ها فرستاد. این سپاه، علاوه بر شکست مرتدان (گروه نخست) و پیامبران دروغین (گروه دوم)، معترضان به خلافت ابوبکر (گروه سوم) را نیز به شدت سرکوب کرد.

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. (هر مورد ۰/۲۵) (۰/۵ نمره)

- الف) برجسته‌ترین میراث اسلامی اندلس، در چه زمینه‌ای تجلی یافت؟
ب) کدام خلیفه عباسی نقش زیادی در تحکیم و تثبیت حکومت عباسیان داشت؟

راهنمای تصحیح

الف) علم و اندیشه (۰/۲۵) (درس ۶ - صفحه ۶۴)

ب) منصور (۰/۲۵) (درس ۷ - صفحه ۶۶)

پاسخ خیلی تشریحی ✓

الف) برجسته‌ترین میراث اسلامی اندلس، در عرصه علم و اندیشه تجلی یافت و مسلمانان اندلسی نقش مؤثر و پویایی را در پیشرفت رشته‌های گوناگون علوم و معارف از قبیل تفسیر، حدیث، فقه، کلام، ادبیات، پزشکی، داروسازی، گیاه‌شناسی، ریاضیات، نجوم و مهم‌تر از همه فلسفه ایفا کردند.
ب) یکی از اقدامات مهم منصوره دومین خلیفه عباسی برای تحکیم و تثبیت خلافت خاندان خود، بنای شهر بغداد به عنوان پایتخت عباسیان بود.

تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی (هر مورد ۱ نمره) (۲ نمره)

۶

الف) نهضت ترجمه:

ب) عصبيت قبیله‌ای:

راهنمای تصحیح >> الف) جنبش اقتباس و انتقال آثار علمی و فرهنگی تمدن‌های ایران، یونان، مصر و هند به عالم اسلامی (۵/۰) و

ترجمه آن‌ها به زبان عربی در دوره عباسیان (۵/۰) (درس ۷ - صفحه ۷۲)

ب) وابستگی شدید عرب‌ها به قبیله خود (۵/۰) که نقش زیادی در بروز جنگ و خونریزی‌های پی‌درپی در

شبه‌جزیره عربستان داشت. (۵/۰) (درس ۳ - صفحه ۲۱)

نکته

الف) نهضت ترجمه تأثیر بسیار زیادی در پیشرفت‌های علمی و فکری و شکوفایی تمدنی مسلمانان داشت.

ب) از شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای، افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خونی و

خویشاوندی، اطاعت از رئیس قبیله در هر شرایطی بود.

مقایسه پدیده‌های تاریخی: (هر مورد ۱ نمره) (۲ نمره)

۷

الف) روند گرایش ایرانیان به اسلام در عصر خلافت عباسیان و پس از آن را با هم مقایسه کنید.
ب) دیوان‌های دوران خلافت امویان و دوره نخست خلافت عباسیان را با هم مقایسه کنید.

راهنمای تصحیح >> الف) در عصر خلافت عباسیان، گرایش به اسلام در ایران شتاب گرفت. (۰/۵) با روی کار آمدن سلسله‌های ایرانی

در گوشه و کنار ایران، بیشتر ایرانیان مسلمان شدند. (۰/۵) (درس ۸ - صفحه ۸۷)

ب) در دوران خلافت امویان، دیوان‌های مختلفی پدید آمد (۰/۲۵) و خط و زبان دیوان از فارسی به عربی برگردانده شد. (۰/۲۵) در دوره نخست خلافت عباسیان، تشکیلات اداری (دیوانی) منظم و منسجمی با اقتباس از نظام

دیوانی عهد ساسانیان شکل گرفت (۰/۲۵) که وزیر در رأس آن قرار داشت. (۰/۲۵) (درس ۷ - صفحه ۷۰)

در عهد نخست عباسیان، منصب وزارت، با الگوگرفتن از دوره ساسانی به وجود آمد.

نکته

روند گرایش ایرانیان به اسلام، در دوران خلافت بنی‌امیه و بنی‌عباس را با هم مقایسه کنید. (۱ نمره)

* پاسخ: در دوران خلافت بنی‌امیه روند پذیرش اسلام در ایران کند بود (۰/۵) اما در عصر خلافت عباسی گرایش

به اسلام شتاب گرفت. (۰/۵)

نهایی

اظهار نظر و قضاوت: (هر مورد ۱ نمره) (۲ نمره)

۸

الف) به نظر شما چرا قرآن از وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردمانی که حضرت محمد (ص) در میان آنان مبعوث شد، با صفت «جاهلی» یاد کرده است؟
ب) به نظر شما چرا عده‌ای ذکر عینی روایت‌ها در تاریخ‌نگاری روایی را امتیازی بزرگ می‌دانند؟

راهنمای تصحیح

الف) زیرا مبتنی بر فرهنگ و اخلاق خشن، گستاخ و کینه‌جویی بود که از خلق‌و‌خوی تند و سرکش اعضای آن جامعه سرچشمه می‌گرفت (۵/۵) و تعصب قبیله‌ای و پیروی کورکورانه از اجداد قبیله در آن جامعه، جایگزین تعقل، منطق و بردباری شده بود. (۵/۵) (درس ۳ - صفحه ۲۳)

ب) زیرا اعتقاد دارند مورخان بعدی با مجموعه‌ای از اخبار گوناگون درباره یک موضوع روبه‌رو می‌شوند (۵/۵) و با به دست آوردن مدارک و اسناد کافی، درباره اصل خبر قضاوت می‌کنند. (۵/۵) (درس ۲ - صفحه ۱۷)

نکته

الف) جاهلی و جاهلیت در اینجا مترادف با نادانی و فقدان علم و معرفت نیست.
ب) شاید یکی از معایب سبک تاریخ‌نگاری روایی این باشد که نویسندگان، هیچ نقد و نظری درباره درستی و نادرستی خبر ارائه نمی‌دهند.

توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزا یا ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی: (هر مورد ۵/۰ نمره) (۳ نمره)

- الف) کتاب‌های سیاست‌نامه‌ای چه نوع اطلاعاتی ارائه می‌دهند؟ (دو مورد)
 ب) معیارهای سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی را نام ببرید. (دو مورد)
 ج) ویژگی‌های قبیله در نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام را فهرست کنید.
 د) با تداوم دسیسه‌گری‌های یهودیان علیه مسلمانان، پیامبر (ص) چه اقداماتی انجام داد؟ (یک مورد)
 ه) یکی از تحولات اقتصادی دوران خلافت امام علی (ع) را بنویسید.
 و) نشانه‌ها و آثار تبدیل خلافت دینی به سلطنت در دوران خلافت خاندان اموی را بنویسید. (دو مورد)

راهنمای تصحیح

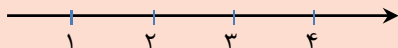
- الف) اطلاعاتی سودمند دربارهٔ (۱) شیوهٔ کشورداری، (۲) مناسبات حکومت و مردم و (۳) تشکیلات و نهادهای اداری، اقتصادی، نظامی و فرهنگی (ذکر دو مورد کافی است. هر مورد (۲۵/۰)) (درس ۱ - صفحه ۱۱)
 ب) (۱) مطابقت با عقل، (۲) مقایسه و تطبیق با سایر منابع و شواهد، (۳) مطابقت با نتایج تحقیقات باستان‌شناسی، (۴) سنجش گزارش‌ها براساس زمان و مکان، (۵) اعتبارسنجی با تکیه بر دستاوردهای علوم تجربی، (۶) اعتبارسنجی به کمک دستاوردهای سایر علوم انسانی (ذکر دو مورد کافی است. هر مورد (۲۵/۰)) (درس ۲ - صفحه‌های ۱۵ تا ۱۷)
 ج) (۱) قبیله، یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می‌آمد، (۲) شامل تمامی افرادی می‌شد که دارای نیای مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خونی داشتند. (هر مورد (۲۵/۰)) (درس ۳ - صفحه ۲۱)
 د) (۱) طی سه لشکرکشی و محاصرهٔ نظامی، به حضور قبیله‌های پیمان‌شکن و توطئه‌گر یهودی در مدینه پایان داد. (۲) تغییر قبلهٔ مسلمانان از بیت‌المقدس به سوی مکه، به فرمان الهی و در پی بهانه‌جویی یهودیان انجام گرفت. (ذکر یک مورد کافی است (۵/۰)) (درس ۴ - صفحه ۳۸)
 ه) (۱) تلاش برای اجرای عدالت و مساوات اسلامی (۲) تقسیم بیت‌المال به طور مساوی میان تمام مسلمانان اعم از عرب و غیرعرب، سیاه و سفید و بنده و آزاد (ذکر یک مورد کافی است (۵/۰)) (درس ۵ - صفحه ۴۸)
 و) (۱) استفاده از زور برای کسب و حفظ قدرت، (۲) موروثی‌شدن خلافت، (۳) قومیت‌گرایی و تشدید تعصبات قبیله‌ای، (۴) تبعیض و نابرابری اقتصادی و (۵) ترویج تفکر جبرگرایی (ذکر دو مورد کافی است. هر مورد (۲۵/۰)) (درس ۶ - صفحه‌های ۵۶ تا ۵۹)

نکته

الف) سیاست‌نامه خواجه نظام‌الملک توسی، وزیر مقتدر عصر سلجوقی، یکی از برجسته‌ترین این آثار است.
 و) مهم‌ترین تحولی که با خلافت اموی پدید آمد، فاصله گرفتن حکومت از اصول و ارزش‌های انسانی و اخلاق مورد تأکید قرآن و پیامبر اسلام و تبدیل خلافت دینی به سلطنت بود.

۱۰ کاربرد شواهد و مدارک تاریخی:

- ترتیب زمانی رویدادهای مهم دوران خلافت امویان را بر روی خط زمان مشخص نمایید. (هر مورد ۰/۲۵) (۱ نمره)
- الف) توسعه نیروی دریایی و گسترش فتوحات در دریا
ب) افزایش چشمگیر فعالیت شبکه تبلیغاتی عباسیان
ج) پایه‌ریزی حکومت امویان اندلس
د) توقف فتوحات و منع جزیه گرفتن از نومسلمانان

راهنمای تصحیح

الف) «۱» (۰/۲۵) (درس ۶ - صفحه ۵۵)

ب) «۳» (۰/۲۵) (درس ۶ - صفحه ۶۳)

ج) «۴» (۰/۲۵) (درس ۶ - صفحه ۶۳)

د) «۲» (۰/۲۵) (درس ۶ - صفحه ۵۹)

پاسخ‌دهی تشریحی

درس Box

- ۱- یکی از اقدام‌های برجسته امویان، توسعه نیروی دریایی و گسترش فتوحات در دریا بود. معاویه این اقدام را به منظور فتح جزایر دریای مدیترانه و پایان دادن به حاکمیت مطلق رومیان بر آن دریا انجام داد.
- ۲- عمر بن عبدالعزیز، هشتمین خلیفه اموی بود که شیوه‌ای متفاوت در حکومت اتخاذ کرد و تصمیم گرفت به کتاب خدا و سنت پیامبر عمل کند. توقف فتوحات، جزیه نگرفتن از نومسلمانان، منع دشنام‌گویی و اهانت به علی (ع) و بازگرداندن فدک به اهل بیت از جمله اقدامات او بود.
- ۳- پس از مرگ هشام بن عبدالملک (۱۲۵ ق.) و تشدید اختلاف و نزاع در خاندان بنی‌امیه، فعالیت شبکه تبلیغاتی عباسیان به طرز چشمگیری افزایش یافت.
- ۴- پس از سقوط خلافت اموی، یکی از نوادگان هشام بن عبدالملک به شمال آفریقا فرار کرد. او پس از تصرف شهر قرطبه در اندلس، حکومت امویان را در آنجا پایه‌ریزی کرد. (۱۳۸ ق.)

تشریحی: (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

هدف مشرکان از محاصره اجتماعی و اقتصادی بنی هاشم چه بود؟ (۵/۰ نمره)

۱۱

ابوطالب و طایفه او ناگزیر شوند (۲۵/۰) پیامبر را تنها بگذارند. (۲۵/۰) (درس ۳ - صفحه ۲۸)

راهنمای تصحیح

۱۲ چرا دومین خلیفه عباسی، ابومسلم خراسانی را با وجود خدمات بزرگی که به عباسیان کرده بود، ناجوانمردانه

کشت؟ (۵/۰ نمره)

راهنمای تصحیح « زیرا نگران نفوذ و قدرت فراوان فرمانده سیاه‌جامگان (ابومسلم خراسانی) بود. (۵/۰) (درس ۷ - صفحه ۶۷)

نکته منصور، دومین خلیفه عباسی بود.

چرا هم‌زمان با ظهور اسلام، وضعیت سیاسی ایران چندان مناسب نبود؟ (۱ نمره)

راهنمای تصحیح

زیرا حکومت ساسانی از یک سو، بر اثر جنگ‌های طولانی و پرخرج با روم در غرب (۲۵٪) و نبردهای پی‌درپی با اقوام بیابانگرد در مرزهای شرقی (۲۵٪) و از سوی دیگر به سبب اختلاف و نزاع بزرگان و اشراف، (۲۵٪) دچار فرسودگی و ضعف شده بود. (درس ۸ - صفحه ۸۰)

راهنمای تصحیح

۱) جاذبه پیام جهانی اسلام که همه انسان‌ها را بدون توجه به رنگ پوست، زبان، فرهنگ و طبقه اجتماعی‌شان، مخاطب قرار داده و به آنان وعده می‌داد که با ایمان به اسلام و عمل به دستورات آن، به سعادت و رستگاری در دنیا و آخرت خواهند رسید. (۵/۲) اسلام همه مردم را به عمل به شریعتی سهل و ساده فرا می‌خواند. (۵/۵)

(درس ۵ - صفحه ۵۲)

به چه دلایلی پایه‌های حاکمیت امپراتوری روم شرقی در منطقه شام سست بود؟ (۱ نمره)

راهنمای تصحیح

اختلافات مذهبی (۰/۲۵) و تفاوت‌های قومی، فرهنگی و زبانی (۰/۲۵) میان توده‌های مردم شام (۰/۲۵) با طبقه حکومنگر رومی (۰/۲۵) (درس ۵ - صفحه ۳۹)

نوشته‌های روی سکه‌ها چه نوع اطلاعاتی از گذشته ارائه می‌دهند؟ (چهار مورد) (۱ نمره)

راهنمای تصحیح

سکه‌ها اطلاعات مفیدی دربارهٔ اوضاع ۱- سیاسی، ۲- اجتماعی، ۳- مذهبی، ۴- اقتصادی و ۵- هنری سلسله‌های حکومتی و ۶- نام پادشاهان ارائه می‌دهند. (ذکر چهار مورد کافی است.) (هر مورد ۲/۵) (درس ۱ - صفحه ۱۱)

۱۷

چرا رسول خدا درصدد برآمد مدینه را از نظر سیاسی و نظامی متحد سازد و امنیت پایداری در آن شهر

برقرار کند؟ (۱ نمره)

راهنمای تصحیح

وجود قبیله‌ها و طایفه‌های پراکنده با عقاید دینی گوناگون (۰/۲۵) و پیشینه‌ای آکنده از اختلاف و درگیری (۰/۲۵)، همواره تهدیدی جدی برای آرامش و امنیت مدینه به شمار می‌رفت. (۰/۲۵) از سوی دیگر، این شهر به عنوان پایگاه اسلام، با خطر حمله مشرکان مکه روبه‌رو بود. (۰/۲۵) (درس ۴ - صفحه ۳۵)

۱۸

عرب‌گرایی امویان و تحقیر و تبعیض‌هایی که نسبت به مسلمانان غیرعرب، به خصوص ایرانیان روا می‌داشتند،

چه پیامدهایی داشت؟ (۱ نمره)

راهنمای تصحیح

زمینه گرایش آنان را به مخالفان خلافت بنی‌امیه به خصوص اهل بیت پیامبر فراهم کرد. (۵/۰) به همین دلیل، موالی حضوری چشمگیر در قیام‌ها و شورش‌های ضداموی مانند قیام مختار، داشتند. (۵/۰) (درس ۶ - صفحه ۵۸)

نکته

مسلمانان غیرعرب که موقعیت اجتماعی پایین‌تری نسبت به اعراب مسلمان داشتند، موالی نامیده می‌شوند.